

ГЕОРГИ РАЙЧЕВ
ПЪСТРАТА БРОЕНИЦА

chitanka.info

Има броеници всякакви: има жълти — кехлибарени, има бели — седефени, черни и тежки — от обикновено дърво и леки божигробски — от чимшир и кипариси. Има с шарки и без шарки; има броеници, редки и скъпи, придонесени от далечни земи, зад девет морета; има ги и такива, които собствената ръка е стъкмила от маслинови костилки или жълто черничево дърво с червени жилки, излъскани и полирани от времето.

А дядо Климент пък имаше пъстра броеница. Нещо неவிжданo и нечувано: съвсем пъстра! Имаше какви не зърна: и черни, и жълти, бели и кафяви; имаше от седеф и кехлибар, имаше абаносови и кипарисови зърна, имаше и цветни зърна от стъклени мъниста.

Дядо Климент беше най-старият разсилен от девическата гимназия. Знаеха го всички от провинциалния град. Наричаха го дядо Климент разсиления. Двадесет и пет години проживя той между стените на класните стаи и дългите прашни коридори на гимназията.

Две скъпи неща имаше на света дядо Климент — броеницата и сина си Кирил, ученик в гимназията. И броеницата, и Кирил бяха връстници: явиха се едновременно на света.

Измряха му някога възрастни деца — едно, второ, че и трето. Изгубили бяха надежда — той и стопанката му, стрина Спасунка — да оставят рожба след себе си. Но... стринка Спасунка — четиридесетгодишна вече — наврѳх Кирил и Методий доби мъжка рожба.

Целият град се слиса от новината, слиса се, пък и зарадва се — огря една почернена къща. Жените се чудеха, мъжете се подсмиваха и всички благославяха рожбата.

Една вечер Климент се отби в кафенето. Там беше и чорбаждията, хаджи Кирил. Хаджията го видя, посрещна го засмян и пусна едно дебело иносказание, в което имаше по нещо и за кокошката, и за полога, и най-много за червения гребен на петела.

Възхитен от остроумната си шега, хаджията се изсмя: толкова сърдечно, че броеницата в ръцете му се разкъса и едрите кехлибарени зърна се попиляха по пода.

Климент се спусна, събра ги и му ги подаде.

Трогнатият и развълнуван хаджия бръкна в дълбоката си, плетена от ситни синци кесия, извади една жълтица и я подаде на

Климент с едно зърно от броеницата: да ги зашият на шапката на юнака, да го пазят от уроки...

Така и направиха: пришиха парата и кехлибареното зърно върху бебешката шапка на малкия. На четиридесетия ден го кръстиха Кирил: на свети Кирила, защото се роди на празника...

Когато бебето отрасна, скриха парата, а Климент прибра кехлибареното зърно. Още от по-рано в ума на Климента беше се породила и узряла една мисъл: да си направи и той броеница от хаджи Кириловия кехлибар. В памет на всяко събитие в живота на малкия той ще прибавя по едно зърно към хаджиевото, докато станат цяла броеница.

Бащата и майката се гордееха с рожбата си и пред свои, и пред чужди. Растеше малкият, растеше и броеницата. След всяко преминаване в по-горно отделение, след всяко свидетелство и отличие — в броеницата падаше по едно пъстро зърно. Когато Кирил встъпи в първи клас, радостният баща вниза единадесетото зърно в броеницата си.

Тя беше пораснала вече колкото да може свободно да прокарва зърната ѝ, да я подхвърля и лови от една в друга ръка. Щом привършваше работа, той сядаше настрана в разсилнишката стая и изваждаше броеницата. Другите четяха вестник, играеха на сантасе, водеха шумни разговори за училищните работи; понякога бистреха политика. А Климент Кожухаров (такъв беше бащиният му занаят, така се и подписваше) седеше настрана и бавно пропускаше зърната от дясната в лявата ръка и назад — от лявата в дясната. От време на време той задържаше между пръстите си някое зърно, гледаше го внимателно и с любов и дълго мислеше. Дори понякога го чуваха как си шепне нещо.

Другарите му знаеха отдавна слабостта му към броеницата и си устройваха с него безобидни шеги. Най-често, щом съглеждаха, че стои замислен над зърното, някой шегобиец се промъкваше, сядаше до него и разпитваше с престорена сериозност:

— Е, какво, гледаш ли го, гледаш ли го, бай Климе?

— Ами че гледам тук... мисля си.

— Това ли гледаш? Кое беше то? Забравих — за раждането ли, за кръщенето ли, а?

— Не е, Иванчо, не е. За раждането е първото, ей това, най-едрото, кехлибарено: от дяда хаджи Кирила е то...

— Ами това какво е — чимширево ли е?

— Чимширево. То е от второ отделение. Наврѣх Петровден го сложих. Него ден Кирчо получи свидетелство за преминаване в трето отделение — все шестици, само две петорки — по читанка и смятане.

Любопитният събеседник похващаше зърното, оглеждаше го прекалено внимателно, като едва сдържаше смеха си, и смигаше скришом на другите. Но Климент нищо не забелязваше. Той също се навеждаше и разглеждаше броеницата, като че за пръв път я вижда. И все приказваше. Гледаше зърното и наричаше по-скоро на себе си, отколкото на госта.

— Наврѣх Петровден. Облекли го бяхме в сиви летни дрешки, с кафяв каиш през кръста. Още от малък обичаше да е спретнат и все с коланче на кръста. Отиваме в училището, посреща ни учителката; на хилядо деветстотин и четвърта година беше.

Но лукавият другар го прекъсва и попипва друго зърно.

— Ами това, това, бай Клименте, за кое отделение е?

— Това ли? Синьото!? Чакай... то не е за отделение. То е за болест...

— Болест?! Че кога е боледувал Кирчо?

— Боледува... Е-хе, щяхме да го загубим. Три години има оттогава. И когато пръв път тръгна на училище след болест, тогава турих броеницата — в петък, на седми декември...

Той помнеше всички дати, седмичните дни и дори какво е било времето — слънчево, облачно или дъждовито.

Друг път отиваше напред. Виждаше Кирила израснал вече, свършил гимназия и по-високо учение, търсят го хората за ум и разум, печели пари, имот, почести.

А годините минаваха и Кирил растеше. От малко и невръстно дете той беше се извишил едър и широкоплещест момък в последните класове на гимназията. От миналото му беше останало само името — Кирчо. Върху едрият и снажен момък сега то звучеше не като име, а като прозвище. Но никой не се спираше и не мислеше за това — не само близките, но и чуждите. Всички го знаеха и зовяха Кирчо.

А когато му донесе дипломата, старецът пое хартията с разтреперани ръце, сложи си очилата и дълго срича едрите красиви

букви. Ето тука е то щастieto на сина му, радостта на дните му. Кирил не беше вече дете — от този ден той ставаше вече мъж, зрял и независим. Можеше сам да изкарва прехраната си и на тях, старите, помощ и отмяна да бъде.

През този ден броеницата порасна още с едно зърно — най-тържественото, чакано от години. А на есента Кирчо постъпи чиновник в инженерството. Ех, да имаше пари да го изпрати в София на по-високо учение!

До този ден старецът беше живял глух и безучастен към световните събития. Детето му беше в училище и училището беше най-важното нещо за него. Една война току-що беше минала като градоносен облак над всички глави. Почерниха се сума къщи, почерни се България. Старецът виждаше само — отначало при победите, — че иде добро и това добро ще открие широк път и за Кирила. Дойде нещастieto — той прие и него примирен: каквото бъде с другите, това ще е и с тях.

А когато подир една година повикаха Кирила в София да служи за офицер — старецът сам не знаеше да се радва ли, или да скърби. Сега вече очите му бяха отворени, той гледаше света и трепереше за рожбата си. Пламнал беше пожар у съседите, гореше огън земята, не беше за чудо и до нашата черга да дойде. Говореха открито всички, ако не днес, утре ще бъде. Накрай така и стана: екна нова война.

Ами сега? Шест месеца служба оставаха на Кирила в казармата. А после? После — офицер и там, там — при другите в огъня...

Старецът пак не знаеше — скърбеше ли, или се радваше. А една утрин рано-рано се зачукана пътните врата и когато отвори да види кой е подранил — в яките си ръце го сграбчи напет войник със синя фуражка и трицветни шнулове около пагоните.

— Тате, само за два дена сме тук — седмина от нашия град — и заминаваме: пращат ни на фронта.

Старецът го гледаше зинал от изненада: усмихваше се уж, а от очите му капеха сълзи.

Момъкът го хвана здраво за рамото, раздруса го и викна:

— Ей, чуваш ли, старо, отиваме да се бием!...

— Чувам, чух, чедо, господ да ви закриля и помага.

С тази благословия след два дни за сетен път го прегърна и изпрати към незнайното и страшно място:

— Господ да ви чува и помага!

Какво друго можеше да им каже? Какво му оставаше още на света освен вярата в божията милост?

Заредиха се дни — дълги и безброй, — ту радостни, ту скръбни. Радостни, когато получаваше писмо от Кирила, скръбни, когато идваха слухове за нови боеве, за жертви, за убити и за ранени. А Мито, пощенският раздавач, минаваше покрай портата и пак не искаше да се спре и му подаде мъничкото жълто пликче, което щеше да развесели и огрее къщата им.

— Виж бе, Мити, потърси пак, разрови из другите писма, може да се е загулило някак нашето... Виж едно такова, жълто пликче... мъничко... Кирчо все на такива ни пише...

Раздавачът го гледаше отчаян и със съжаление. Той се усмихваше виновно:

— Знам бе, дядо Клименте, познавам неговите пликчета, ама няма... На, колко пъти съм ги преровил от тази утрин. Ето — има за баба Костадиница, за Маноловите, за Пейови... Друг път пък за вас ще има. Чакай де, преди четири дни получихте.

Старецът бършеше просълзените си очи с голяма кърпа и се мъчеше да събере мислите си. Прав е човекът. Преди четири дни получиша писмо от Кирила. Дълго, радостно писмо. Биели се. В сражения влазъл, а сега останали назад, на почивка... И все пак не можеше да не завижда на онези, които щяха да получат днес писма в къщата си.

Сега той даваше ухо към всичко. Питаше, разпитваше, настояваше да чуе и разбере. И не само у нас, а и за другите земи, по целия свят. Струваше му се, че във всичко имаше нещо и за неговия Кирил — добро или лошо.

И картата знаеше вече като вещь стратег. По-рано училищните карти стояха свити в един ъгъл в разсилнишката стая. Но откакто почна войната, всички карти висяха разтворени върху стените. А откогато Кирил замина на фронта, старецът не се отделяше от картите. Особено когато получише писмо и момъкът споменеше вътре името на някое село, планина или каква да било местност.

Дядо Климент запомваше думата, слагаше очила и простираше ръка към картата. Не отстъпваше, докато не намери мястото: зовеше другите, сочеше им и обясняваше. А при много важни дни или

сражения, ако и Кирил е участвувал там — в броеницата падаше още едно зърно и мястото и датата влазяха в семейната летопис.

Един ден старецът получи пак писмо, разтвори го и прочете: Кирил е вече подпоручик, офицер!

Узна и цялата гимназия — Кирчо станал подпоручик!

От този ден и старецът се някак възголеми: стана по-придирчив и важен. Отговаряше бавно и тежко. Разбира се, той не беше вече един какъв да е разсилен, а баща на офицер.

Веднъж той мина покрай магазин за военни дрехи. Във витрината имаше изложени военни принадлежности. Старецът спря очи на пагоните. Особено върху подпоручишките — жълти и лъскави, със златни звездички на долния край. Не можа да устои на изкушението — влезе и купи пагоните.

А войските минаваха от фронт на фронт. Пътуваше мислено с тях и дядо Климент. Но в душата му все още се бореха скръбта и радостта. Случваше се по цели дни да ходи весел, преизпълнен с добри надежди и упования. Не! Кирил ще оцелее! Той ще се върне жив и здрав — пораснал и триж по-хубав и умен. Не може господ да посегне и отнеме свидната му рожба... Нали той сам му я изпрати някога, когато вече не вярваше, че може да дочака нова радост...

В такива минути той се разхождаше усмихнат насам-натам, потракваше весело броеницата и сърцето му вълнуваха добри, радостни мисли...

Но спорейдаха се и бурни дни. Особено когато се забавяха Кириловите писма. Тогава не го съдържаше на едно място. Той бродеше като призрак от стая в стая, скиташе по града, срещаше и отминаваше хората разсеяно — гледаше ги и като че ли не ги виждаше, не ги познаваше.

Защо не пише Кирил? Защо го мъчи? Болен ли е? Ранен ли е? Или... или нещо по-лошо е станало? Той не смееше да го назове, но чувствуваше как при тази мисъл кръвта му мигом се вледеняваше, засъхваше гърлото му, сякаш го спущаха в нажежена пещ... Той вдигаше несъзнателно ръка към шията си, разкопчаваше яката на куртката си и дишаше тежко-тежко.

„Какво чакат още тези големци? Докога ще се бият и ще гинат хората? И защо им е толкова земя? Не ни ли стига вече?! Ето — до три

морета допрыхме...“ Или искат да погубят милата му рожба! Кирила! Кирча — доброто и умно дете... хубавеца му...

Веднъж след едно такова дълго очакване пристигна писмо от Кирила. Старият тури очилата си, разкъса внимателно плика и зачете. Добре е Кирил. Лошо били, но сега са добре. На почивка са, а после — още веднъж и няма вече.

Дядо Климент сгъна писмото, вдигна се и приближи до голямата карта. Огледа я, пошари с ръка по нея и повика едного от по-младите.

— Марине, я ела тук. Стъпи на стола и погледни ей там, най-горе, в къшето... Все ви думам, че много е високо тази карта — не взехте да преместите по-долу гвоздея... Нали знаете, че Кирчови са в Добруджата, а пък тя е ей там е — най-горе. Виж сега, потърси Кубадин. Разбра ли: Ку-ба-дин. Там са били, страшни табиета имало... Мрежи, кай, оръдия, ама ще ги минат, ще ги минат, ако е рекъл господ... Може и да са ги минали вече — писмото има половин месец, откакто е писано... Къде ли се е бавило досега...

Наистина, писмото носеше дата още от петнадесет дни. Но за стареца то беше ново — все едно, че вчера го е писал Кирил. Той ходеше пак от човек на човек и показваше писмото. Писмо от Кирчо. Добре бил...

А на другия ден в гимназията дойде някакъв войник. Случи се, че пръв го срещна дядо Климент. Спря го, разпита го, както правеше с всички военни. Момчето идеше от комендантството. Търси директора. Викали го за нещо в канцеларията.

Отведоха го при директора. Той прочете бележката, мушна я бързо в джоба си, грабна шапка и излезе, без да се обади някому. Всички разбраха, че отива по някаква важна работа, и зачакаха тревожно.

Не намираше място и дядо Климент. Той сновеше прегърбен из коридорите, потракваше броеницата зад гърба си и току се караше на децата за щяло и нещяло. Всички виждаха, че старецът е обезпокоен, и гледаха да го развлекат.

Но ето че директорът се върна; никой не го очакваше толкова бързо. Той се изкачи по стълбите с наведени очи, мина покрай дядо Климента, не погледна и него — все едно, че никого нямаше там.

Мъчително, тежко предчувствие стегна всички сърца.

Директорът влезе в кабинета си и позвъни. Викаше дядо Климента да отиде при него.

Обадиха му. Старецът скри броеницата, прокара разтреперана ръка по лицето си и шията и тръгна нагоре.

А след малко от дирекцията двама разсилни изведоха стареца, като го прикрепяха от две страни, да не падне. Той беше превит одве, държеше на очи червената си широка кърпа и плачеше сподавено.

... Нямаше вече напетия и левент Кирил. Още преди да стигне писмото му, той беше заспал вечен сън в братските гробници при Кубадин.

Три дена се крепи старият. Имаше дори момент, когато всички бяха повярвали, че якото му сърце и този път ще понесе чернилото. Всички го гледаха с любов и грижа — и другари, и учители, и децата от гимназията.

Освободиха го от всякаква работа. Директорът поръча да го оставят само звънеца да бие. Той седеше по цял ден мълчаливо пред масата със зачервени очи, с отпуснато и подпухнало лице. С никого не разговаряше, не смееше и никой да го заговори. В стаята сега беше тихо като при болник. Чуваше се само равномерното тракане на големия стенен часовник. От време на време старецът вдигаше очи и поглеждаше стрелките. Ставаше и мълчаливо тръгваше навън със звънеца.

Но на третия ден звънецът за второто междучасие закъсна. Мина десет часът, десет и четвърт; децата сами се прибраха в стаите, а звънец нямаше.

Накрай изскочи и директорът от кабинета си. Защо още не влазят в клас? Защо дядо Климент не бие звънеца? Къде е той?

Втурнаха се да го търсят. И — намериха го. Старецът беше сам в стаята си. Главата му лежеше върху масата, очилата бяха отскочили настрани, а в прострениите му напред ръце лъщеше развързаната броеница, в която току-що е бил внизал най-отгоре, над двата края, последното голямо черно зърно. Но преди да свърже той броеницата, скръбта беше угасила навеки клетото му сърце.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.